

УДК 338.242.4

Новікова Н.Л.

кандидат економічних наук, доцент,
здобувачНаціонального наукового центру «Інститут аграрної економіки»
Національної академії аграрних наук України**НАПРЯМИ РОЗБУДОВИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ****DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONAL-ECONOMIC
ARRANGEMENT OF STATE REGULATION OF ECONOMIC INTERESTS****АНОТАЦІЯ**

Концепція державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання в аграрній сфері України є генеральним задумом і проекцією можливостей вирішення завдань, які стоять сьогодні перед аграрною наукою й господарською практикою, щодо формування сприятливого інституційного середовища продуктивних взаємодій учасників підприємницького процесу у тактичному та стратегічному вимірі. Концепція організаційно-економічного механізму позиціонується як система інституцій організаційного й економічного плану, що взаємодіють на мікро-, мезо- і макrorівні господарського буття.

Ключові слова: державне регулювання, економічні інтереси, інституційне середовище, організаційно-економічний механізм, інститут, інституції.

АННОТАЦИЯ

Концепция государственного регулирования экономических интересов субъектов хозяйствования в аграрной сфере Украины является проекцией решения задач, которые стоят сегодня перед аграрной наукой по формированию благоприятной институциональной среды предпринимательского процесса в тактическом и стратегическом измерении. Концепция организационно-экономического механизма позиционируется как система институтов организационного и экономического плана, которые взаимодействуют на микро-, мезо – и макроуровне национальной экономики.

Ключевые слова: государственное регулирование, экономические интересы, институциональная среда, организационно-экономический механизм, институт, институции.

ANNOTATION

The concept of state regulation of economic interests of economic entities in the agricultural sector of Ukraine is the General idea and the projection of the possibilities of solving problems that face today agricultural science and economic practices in creating an enabling institutional environment for productive interaction of participants of business process in tactical and strategic dimension. The concept of organizational-economic mechanism positioned as a system of organizational and economic institutions, which interact at the micro-, meso -, and macro-economic existence.

Keywords: government regulation, economic interests, institutional environment, organizational and economic mechanism, institute, institutes.

Постановка проблеми. Агропродовольчий комплекс є складна, багатогранна за підприємницькою участю система господарських взаємодій, у якій переплітаються інтереси не лише підприємців-аграріїв, а й представників інших, суміжних галузей, які виходячи на аграрний ринок прагнуть зреалізувати свої мотиви отримання доходу і вироблено сільським господарством продукту. Тому організаційно-економічний механізм державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання

повинен спрямовувати свою інституційну дію не лише виключно на аграрний сектор як сферу виробництва сільськогосподарського товару, а і на інфраструктурний, переробний таї навіть соціальний сегмент, визначивши стратегію впливу держави на них. Саме бачення того, як можна вплинути на економічний інтерес, а головне – забезпечити інституційні умови для успішної його реалізації є чи не єдиним аспектом унормування дотримання учасниками підприємницького процесу «правил гри», базованих на конкуренції й справедливо-ринковому перерозподілі доходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика дослідження економічних інтересів знайшла своє відображення в загальній теорії інтересів, яку започаткували славнозвісні стародавні мислителі (Арістотель, Демокріт, Епікур, Платон), надалі розвинули Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, К. Гельвецій, П. Гольбах, Д. Дідро, Г. Гегель, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Мілль, І. Бенгам, В. Ленін, К. Маркс, Ф. Енгельс, Г. Плеханов, М. Вебер, А. Файоль, Ф. Тейлор, У. Оучі, Д. Карнегі, Р. Уотермен, Т. Пітер, Л. Яккоку, Д. Френсіс, М. Вудкок та інші представники економічної і філософської думки.

На актуальність питання державного регулювання та реалізації економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери на сучасному етапі вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і іноземних вчених, зокрема праці А. Алтухова, В. Амбросова, Ю. Білика, В. Бойка, В. Власова, В. Галушка, Г. Калетніка, С. Кваші, М. Кропивка, І. Лукінова, П. Макаренка, М. Маліка, А. Малиновського, Л. Мармуль, В. Маслакова, В. Олійника, Б. Пасхавера, Е. Румянцевої, В. Рябокона, П.Саблука, В. Точиліна, І. Ушачева, Л. Худолій, Г. Черевка, О. Шпикуляка, О. Шпичака, О. Шубравської, В. Юрчишина.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аграрний ринок як сфера позиціонування – задоволення інтересів є вельми складна інституційна система, державне регулювання економічних інтересів на якому здійснюється не так просто, адже сьогодні чистого сільськогосподарського вироб-

ництва практично не існує, всюди переплетені інтереси з іншими сферами господарського комплексу держави (виробництво продовольства, сільськогосподарське машинобудування, інфраструктура тощо), але ж відомо, що три чверті сукупних витрат населення на споживчі товари прямо можна ідентифікувати з продуктами харчування і товарами, виробленими з сільськогосподарської сировини [1]. Сировинною базою агропродовольчого ринку є вітчизняне сільськогосподарське виробництво, яке за своєю природою дуже залежить від природних факторів, функціонує під впливом несприятливих макроекономічних умов, а головне – в умовах постійної трансформаційної динаміки господарського поступу. На розвиток вітчизняного аграрного бізнесу у контексті реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання впливає інституційно-правове забезпечення, соціальні детермінанти, інфраструктурний сегмент і ціноутворюючий механізм перерозподілу вартостей. І тут скрізь є проблеми, які зумовлені недосконалістю організаційно-економічного механізму державного регулювання економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери.

Постановка завдання. Забезпеченню розвитку ефективного, конкурентоспроможного, соціально-спрямованого аграрного бізнесу повинен сприяти організаційно-економічний механізм державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання в аграрній сфері, який за своєю функціональною спрямованістю повинен забезпечити упорядкування поведінкових характеристик економічних агентів на усіх рівнях функціонування виробничо-господарської системи. Серед основних напрямів розбудови організаційно-економічного механізму державного регулювання економічних інтересів варто виділити упорядкування відносин на рівні агропромислового комплексу, аграрного ринку та його інфраструктури, соціального середовища, суб'єктів агрогосподарювання, нормотворчості, державної підтримки, експортно-імпорتنих відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна сфера й аграрний ринок зокрема як середовище позиціонування й реалізації економічних інтересів суб'єктів господарювання перебуває під впливом факторів, які визначають виробництво і споживання продуктів харчування, а значить і економічний інтерес. Тут варто враховувати зовнішні і внутрішні фактори формування і забезпечення державного регулювання економічних інтересів суб'єктів господарювання.

До зовнішніх факторів належать кон'юнктура світових цін на сільськогосподарську сировину, зовнішня агропродовольча політика іноземних держав та економічні відносини з імпортерами продовольства (ембарго, гуманітарна допомога тощо).

До внутрішніх факторів належать: рівень розвитку вітчизняного виробництва продоволь-

ства, погодні умови, що впливають на нього, характер конкурентного середовища, рівень розвитку ринкової інфраструктури, інтеграції виробництва і торгівлі, розмір і структура споживчого попиту, системи державної економічної підтримки виробників продовольства й інших суб'єктів продовольчого ринку, його правове забезпечення [2].

За період незалежності в Україні створені організаційні, економічні і правові основи відродження внутрішнього продовольчого ринку. Збільшується її участь у міжнародному обміні товарами, в тому числі продукцією сільського господарства і продуктами харчування.

На розвиток агропродовольчого комплексу і ринку, як уже зазначалося, впливають традиційні фактори виробництва (земля, праця, капітал), а також нові фактори, які характеризують інтеграційні процеси і стабільні міжнародні норми торгівлі та обміну товарами і продукцією, наприклад, міжнародні торговельні організації, спільне підприємництво, нові форми інформаційних технологій і банківських відносин, використання єдиних грошей, інформатика, мобільний зв'язок, Інтернет тощо.

В Україні законодавчо регламентовано тільки визначення аграрного ринку. Так, Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 р. визначає аграрний ринок як сукупність правовідносин, пов'язаних з укладанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції. Але у цьому визначенні термін «ринки» не ототожнюється з терміном «ринкові відносини», до яких належать відносини, що виникають на ринку на підставі укладених там договорів.

У сучасних умовах торгівля здійснюється не лише у визначених місцях шляхом безпосередньої купівлі-продажу, а і шляхом обміну листами, договорами, звичайною та електронною поштою, а також контрактації, поставок, на виставках, біржах, аукціонах, місце проведення яких може бути як постійним, так і визначеним одноразово, шляхом попереднього укладання форвардних чи ф'ючерських контрактів. Укладення останніх вважається позаринковим способом обміну товарами. За канадським способом роздрібного продажу реалізатори розносять товари на місце праці, в поїздах, інших місцях скупчення людей, приносять на квартиру за замовленням. Це є свідченням того, що змінюються форми торгівлі, які, на перший погляд, мають неорганізований характер, а насправді – здійснюються за структурно налагодженою схемою у специфічній сфері. Організований ринок можна розглядати як організаційно оформлене підприємство, яке має права юридичної особи, трудовий колектив ринку [3].

Економічний механізм регулювання – це система організації цілеспрямованого впливу держави на діяльність господарських суб'єктів ринкової економіки. Як вже наголошувалося,

глибина цього впливу залежить від ситуації на ринку і від наявних ресурсів держави. Ось чому особливу увагу ми приділяємо проблемам сегментації ринку на підсистеми, тим самим адаптуючи конкретні економічні механізми до специфіки стану економічного середовища кожної підсистеми. У цьому і полягає сутність підходу до формування ринку і його регулювання.

Вдосконалення економічного механізму державного регулювання ринку повинне здійснюватися на принципах системного підходу до організаційних рішень, строгого розмежування функцій між всіма державними, регіональними й місцевими органами управління та забезпечення їх чітко регламентованої відповідальності. Концептуально розділяємо процес державного впливу на економічні інтереси на два етапи. Перший етап – це формування системи організованого агропродовольчого ринку через організацію замкнутої підсистеми державних інтересів. Цей етап передбачає максимальне втручання держави для встановлення стабільних «правил гри» і побудови інфраструктури, що забезпечує стійкий розвиток економічної системи.

Другий етап регулювання ринку пов'язаний з непрямими методами впливу держави на економічну систему ринку, що коректують, з метою утримання її в стані поступального розвитку. Зміщення цих етапів загрожує втратою державних ресурсів і подальшим розвитком негативних економічних процесів.

З метою створення нової організаційної моделі слід: визначити державний орган виконавчої влади, що відповідає за формування і регулювання аграрного ринку країни; здійснити перебудову роботи державних органів виконавчої влади від розподільних функцій до функцій програмних; укласти між державними, регіональними органами державного управління, а також галузевими спілками товаровиробників генеральну угоду, завданням якої є розмежування функцій і відповідальності в регулюванні ринку; сформувати для здійснення цих функцій систему інформаційного забезпечення.

Формування купівельного попиту на продукти харчування, будучи однією із функцій управління продовольчим ринком, повинно здійснюватися у двох напрямках: шляхом пропаганди переваг найбільш цінних у харчовому відношенні вітчизняних продуктів харчування і шляхом економічної підтримки малозабезпечених верств населення через відповідні субсидії.

Висновки. Таким чином, в управлінні формуванням і державним регулюванням економічної системи аграрного ринку на будь-якому рівні доцільно включати передбачені законодавством дозвільні, контрольно-заборонні, аналітичні, інформаційні, координаційні функції, а також заходи щодо підтримки підприємництва, формування й реалізації науково-технічної політики і кадрового забезпечення.

До функцій державного рівня управління, на нашу думку, відносяться: митне, валютне і фінансове регулювання, квотування та субсидування, створення нормативної бази і формування єдиної політики у галузі стандартизації, сертифікації продукції й послуг, встановлення правил продажу окремих товарів і надання окремих видів послуг, розробка галузевих індикативних програм розвитку виробництва і торгівлі з оцінюванням наслідків їх реалізації; підтримка необхідного рівня конкуренції на ринку; регулювання іноземних інвестицій, формування ефективної ринкової інфраструктури і надійного інформаційного забезпечення учасників ринку.

Основними функціями місцевих органів державного управління може стати формування агропродовольчої політики та її пріоритетів, узгодженою з державною стратегією; забезпечення реалізації загальних принципів оподаткування і розробка нормативних актів, що встановлюють особливості їх застосування до економічних суб'єктів даного регіону. Крім того, до них доцільно віднести забезпечення дієвого контролю за дотриманням прав споживачів, контроль за запобіганням доступу на ринок неякісної і небезпечної продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Саблук П.Т. Ціноутворення в період ринкового реформування в АПК. – К. : ННЦ ІАЕ, 2006. – 440 с.
2. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка / Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, В.М. Заяць та ін.] ; за ред. М.Й. Маліка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2013. – 50 с.
3. Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [Саблук П.Т., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.] ; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка / Управління комплексним розвитком агропромислового виробництва і сільських територій / [Саблук П.Т., Кропивко М.Ф., Булавка О.Г. та ін.] ; за ред. П.Т. Саблука, М.Ф. Кропивка – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 454 с.